

Категорія справи № 215/4052/18: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 16.09.2021. Оприлюднено: 17.09.2021.

Дата набрання законної сили: 13.09.2021

Номер судового провадження: 61-2466ск21

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

13 вересня 2021 року

м. Київ

справа № 215/4052/18

провадження № 61-2466ск21

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду:

Стрільчука В. А. (суддя-доповідач), Ігнатенка В. М., Карпенко С. О.,

учасники справи:

позивач (відповідач за зустрічним позовом) - ОСОБА_1 ,

відповідач (позивач за зустрічним позовом) - ОСОБА_2 ,

треті особи: Орган опіки та піклування виконавчого комітету Тернівської районної у місті Кривому Розі ради, Орган опіки та піклування виконавчого комітету Покровської районної у місті Кривому Розі ради, Орган опіки та піклування виконавчого комітету Центрально-Міської районної у місті Кривому Розі ради,

провівши в порядку письмового провадження попередній розгляд справи за касаційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06 лютого 2020 року у складі судді Таран О. В. та постанову Дніпровського апеляційного суду від 22 грудня 2020 року у складі колегії суддів: Бондар Я. М., Барильської А. П., Зубакової В. П.,

ВСТАНОВИВ:

Короткий зміст позовних вимог і судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій.

У вересні 2018 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом, який уточнив у процесі розгляду справи, до ОСОБА_2 , треті особи: Орган опіки та піклування виконавчого комітету Тернівської районної у місті Кривому Розі ради, Орган опіки та піклування виконавчого комітету Центрально-Міської районної у місті Кривому Розі ради, про визначення місця проживання малолітньої дитини разом з батьком, посилаючись на те, що всупереч рішенням Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 березня 2018 року, яким зобов'язано ОСОБА_2 не чинити йому перешкоди у спілкуванні з дочкою ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , відповідач не допускає його до дитини, що підтверджується постановами державної виконавчої служби про накладення на відповідача штрафів у зв'язку з її ухиленням від виконання рішення суду. Враховуючи викладене, ОСОБА_1 просив визначити місце проживання їх дочки ОСОБА_4 разом з ним.

Не погоджуючись із заявленими позовними вимогами, у листопаді 2018 року ОСОБА_2 звернулася до суду із зустрічним позовом до ОСОБА_1 , треті особи: Орган опіки та піклування виконавчого комітету Покровської районної у місті Кривому Розі ради, Орган опіки та піклування виконавчого комітету Центрально-Міської районної у місті Кривому Розі ради, про визначення місця проживання малолітньої дитини, в якому просила визначити місце проживання малолітньої ОСОБА_4 разом з нею за адресою: АДРЕСА_1 . Обґрунтовуючи позовні вимоги, ОСОБА_2 посилалася на те, що наразі дитина проживає разом з нею, їй створенні всі умови для розвитку, відпочинку та навчання. Дочка ОСОБА_4 потребує специфічного догляду та не бажає зустрічатися з батьком, про що свідчить відповідний висновок психолога.

Рішенням Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06 лютого 2020 року в задоволенні первісного позову відмовлено. Зустрічний позов задоволено. Визначено місце проживання малолітньої ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , разом з матір'ю - ОСОБА_2 за адресою: АДРЕСА_1 . Вирішено питання щодо розподілу судових витрат.

Рішення місцевого суду мотивоване тим, що доводи ОСОБА_1 про невиконання ОСОБА_2 рішення суду щодо зобов'язання її не чинити батьку перешкоди у спілкуванні з дитиною не знайшли свого підтвердження. Крім того, проживання малолітньої ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , з матір'ю буде якнайкраще відповідати інтересам дитини, оскільки мати забезпечити її розвиток у безпечному, спокійному та стійкому середовищі. Наразі дитина має тісні стосунки з матір'ю та новонародженим братом.

Постановою Дніпровського апеляційного суду від 22 грудня 2020 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишено без задоволення, а рішення Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06 лютого 2020 року - без змін.

Судове рішення апеляційного суду мотивоване тим, що висновки місцевого суду по суті вирішеного спору є правильними, підтверджуються наявними у справі доказами, яким суд дав належну правову оцінку. Доводи апеляційної скарги не спростовують цих висновків і не свідчать про порушення судом норм матеріального та процесуального права. У присутності вчителя початкових класів, педагога-організатора ОСОБА_7 була заслухана малолітня ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , яка суду пояснила, що вона не бажає проживати разом з батьком ОСОБА_1 , хоче жити з мамою, її молодшим братиком ОСОБА_8 та новим татом, яких вона дуже любить. За

встановлених в цій справі обставин проживання дочки разом з матір'ю буде відповідати якнайкращим інтересам дитини з огляду на її вік, потребу в материнській турботі, догляді, повноцінному вихованні та розвитку.

Короткий зміст та узагальнені доводи касаційної скарги, позиції інших учасників справи.

У лютому 2021 року ОСОБА_1 подав до Верховного Суду касаційну скаргу, в якій, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права і порушення норм процесуального права, просив скасувати рішення Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06 лютого 2020 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 22 грудня 2020 року і ухвалити нове рішення, яким відмовити в задоволенні зустрічного позову та задовольнити первісний позов.

На обґрунтування підстав касаційного оскарження судових рішень, передбачених пунктами 1, 4 частини другої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України), заявник вказав, що суди попередніх інстанцій не врахували правових висновків, викладених в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 червня 2018 року у справі № 754/14768/15-ц. Крім того, суди не дослідили належним чином зібрані у справі докази. Також місцевий суд відхилив його клопотання про допит свідка, яке мало значення для правильного вирішення справи.

У червні 2021 року ОСОБА_2 подала відзив на касаційну скаргу, в якому просила залишити її без задоволення, посилаючись на те, що оскаржувані судові рішення є законними та обґрунтованими, ухваленими відповідно до вимог чинного законодавства України, з урахуванням всіх фактичних обставин справи. Наведені у скарзі доводи аналогічні доводам апеляційної скарги та були предметом дослідження й оцінки судом апеляційної інстанції, який перевіряв їх та спростував відповідними висновками.

Рух справи в суді касаційної інстанції.

Ухвалою Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 20 травня 2021 року відкрито касаційне провадження в цій справі та витребувано її матеріали з Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області.

31 травня 2021 року справа № 215/4052/18 надійшла до Верховного Суду.

Позиція Верховного Суду.

Згідно з частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження у цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

За змістом пункту 1 частини першої статті 389 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити у касаційному порядку рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанову суду апеляційної інстанції, крім судових рішень, визначених у частині третій цієї статті.

Відповідно до абзацу 1 частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: 1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; 2) якщо скаржник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні; 3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах; 4) якщо судові рішення оскаржуються з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Згідно з пунктами 1, 3 частини третьої статті 411 ЦПК України підставою для скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд є також порушення норм процесуального права, на які посилається заявник у касаційній скарзі, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, зокрема, якщо суд не дослідив зібрані у справі докази, за умови висновку про обґрунтованість заявлених у касаційній скарзі підстав касаційного оскарження, передбачених пунктами 1, 2, 3 частини другої статті 389 цього Кодексу; суд необґрунтовано відхилив клопотання про витребування, дослідження або огляд доказів або інше клопотання (заяву) учасника справи щодо встановлення обставин, які мають значення для правильного вирішення справи.

Переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими (частина перша статті 400 ЦПК України).

Вивчивши матеріали справи, перевірявши доводи касаційної скарги у межах, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з таких підстав.

Судами встановлено, що з 18 вересня 2010 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували в зареєстрованому шлюбі, який розірвано рішенням Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 лютого 2017 року. Під час шлюбу в них ІНФОРМАЦІЯ_1 народилася дочка ОСОБА_4.

Після розірвання шлюбу дитина проживає з матір'ю, наразі - за адресою: АДРЕСА_1.

Рішенням Виконавчого комітету Центрально-Миської районної у місті Кривому Розі ради від 18 січня 2017 року № 42 визначено спосіб участі ОСОБА_1 у вихованні та спілкуванні з малолітньою донькою ОСОБА_4, встановлено періодичність зустрічей батька з дитиною таким чином: щотижня, у середу з 16.30 год. до 18.30 год., на нейтральній території в межах міста Кривого Рогу; з 17.00 год. п'ятниці до 13.00 год. неділі за місцем проживання батька.

11 серпня 2017 року ОСОБА_1 зареєстрував шлюб з ОСОБА_10.

07 жовтня 2017 року ОСОБА_2 уклала шлюб із ОСОБА_11, у зв'язку з чим змінила прізвище на «ОСОБА_2». Під час шлюбу в них ІНФОРМАЦІЯ_3 народився син ОСОБА_8.

Заочним рішенням Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 березня 2018 року, залишеним без змін постановою Дніпровського апеляційного суду від 05 лютого 2019 року, зобов'язано ОСОБА_2 не чинити ОСОБА_1 перешкоди у спілкуванні з його дочкою ОСОБА_4, згідно з графіком, встановленим вищевказаним рішенням Виконавчого комітету Центрально-Міської районної у місті Кривому Розі радивід 18 січня 2017 року № 42.

14 серпня 2018 року ОСОБА_1 було письмово повідомлено про те, що його дочка ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, займається у двох гуртках Комунального позашкільного навчального закладу «Палац дитячої та юнацької творчості Центрально-міського району» Криворізької міської ради, а саме: у зразковому художньому колективі вокально-естрадної студії «Візит» (середа, п'ятниця з 18 год. до 19 год.) та студії бального танцю «Віва» (понеділок з 14.30 год до 16.30 год., середа з 17 год. до 18. год., субота з 11.30 год. до 13.30 год.).

Малолітня ОСОБА_4 навчається у Криворізькій загальноосвітній школі I-III ступенів № 44. За місцем навчання характеризується як організована дитина, спокійна, вихована, має хороший фізичний і розумовий розвиток, проживає з матір'ю, вітчимою та молодшим братом. Мати та вітчима стежать за зовнішнім виглядом дитини, цікавляться навчанням доньки. У дитини є всі необхідні шкільні прилади.

Згідно з довідкою Комунального позашкільного навчального закладу «Палац дитячої та юнацької творчості Центрально-міського району» Криворізької міської ради від 15 листопада 2018 року № 201 ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, також є вихованкою колективу вокального співу «Сардіс», гуртків «Візерунки» та «Веселка».

Відповіддю Виконавчого комітету Криворізької міської ради від 18 січня 2019 року, наданою на звернення ОСОБА_1, яке надійшло до Уповноваженого Верховної Ради України з дотримання прав дитини та сім'ї, підтверджується, що з дозволу матері ОСОБА_2 спеціаліст у справах дітей наодинці вислухав думку дитини ОСОБА_4, яка пояснила, що їй живеться добре, в неї молодший братик ОСОБА_8, якого вона дуже любить. Їй подобається навчатися в новій школі, відвідувати гуртки, де у неї багато друзів. Зустрічатися з батьком вона не хоче, бо при зустрічах він приділяє їй мало уваги.

За висновком Органу опіки та піклування виконавчого комітету Покровської районної у місті Кривому Розі ради від 07 травня 2019 року, враховуючи вік дитини, стан здоров'я, психологічно-емоційні зв'язки між матір'ю та дитиною, вказаний орган вважає за доцільне визначити місце проживання малолітньої ОСОБА_4 разом з матір'ю.

Сторони у справі мають постійне місце роботи. ОСОБА_2 перебуває у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Судами також встановлено, що постановою державного виконавця Центрально-міського відділу державної виконавчої служби міста Кривий Ріг від 24 вересня 2018 року було відкрито виконавче провадження за виконавчим листом № 215/2861/17, виданим на підставі заочного рішення Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 березня 2018 року, яким зобов'язано ОСОБА_2 не чинити ОСОБА_1 перешкоди у спілкуванні з дочкою ОСОБА_4.

Через неможливість застати боржника вдома постановою державного виконавця Центрально-міського відділу державної виконавчої служби міста Кривий Ріг за невиконання заочного рішення Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 березня 2018 року у справі № 215/2861/17 на ОСОБА_2 накладено штраф у розмірі 1 700 грн, а постановою від 04 жовтня 2018 року - штраф у розмірі 3 400 грн.

З акта державного виконавця від 24 жовтня 2018 року випливає, що за місцем проживання ОСОБА_2 двері квартири ніхто не відчинив, що свідчить про ухилення боржника від виконання рішення суду.

У зв'язку з повторним невиконанням боржником рішення суду від 01 березня 2018 року державний виконавець надіслав до органу досудового розслідування повідомлення про вчинення боржником кримінального правопорушення та на підставі пункту 2 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» 26 червня 2018 року виніс постанову про повернення виконавчого документа стягувачу.

Постановою державного виконавця Покровського відділу державної виконавчої служби міста Кривий Ріг від 04 січня 2019 року відкрито виконавче провадження № 58003069 за виконавчим листом № 215/2861/17, виданим на підставі вищезгаданого заочного рішення Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 01 березня 2018 року.

Постановами державного виконавця від 19 березня 2019 року за невиконання рішення суду на ОСОБА_2 накладено штраф у розмірі 3 400 грн та встановлено тимчасове обмеження боржника у праві керування транспортним засобом.

У зв'язку з повторним невиконанням боржником рішення суду державний виконавець надіслав до органу досудового розслідування повідомлення про вчинення боржником кримінального правопорушення та на підставі пункту 2 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» 29 березня 2019 року виніс постанову про повернення виконавчого документа стягувачу.

Рішенням Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 31 липня 2019 року у справі № 160/5389/19 позов ОСОБА_2 до Покровського відділу державної виконавчої служби міста Кривий Ріг задоволено, визнано протиправними та скасовано постанови державного виконавця Покровського відділу державної виконавчої служби міста Кривий Ріг про накладення на боржника штрафу від 23 січня та від 19 березня 2019 року, винесені в рамках виконавчого провадження № 58003069.

Допитана в суді апеляційної інстанції у присутності вчителя початкових класів, педагога-організатора малолітня ОСОБА_4, якій на той час вже виповнилося 8 років, висловила бажання проживати спільно з матір'ю, молодшим братиком ОСОБА_8 та новим татом (вітчимою), яких вона дуже любить. Проживати з батьком ОСОБА_1 дитина відмовилася.

Законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Відповідно до частин першої, другої статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

У статті 141 Сімейного кодексу України (далі - СК України) встановлено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу.

Згідно з частиною першою статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Тлумачення частини першої статті 161 СК України свідчить, що під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини враховується ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особисту прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. До інших обставин, що мають істотне значення, можна віднести, зокрема: особисті якості батьків; відносини, які існують між кожним з батьків і дитиною (як виконують батьки свої батьківські обов'язки по відношенню до дитини, як враховують її інтереси, чи є взаєморозуміння між кожним з батьків і дитиною); можливість створення дитині умов для виховання і розвитку.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18) зроблено висновок про те, що Декларація прав дитини не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року та Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори України», а також не містить положень щодо набрання нею чинності. У зв'язку з цим Декларація прав дитини не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України і не є частиною національного законодавства України. Разом з тим положення Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Верховною Радою України 27 лютого 1991 року (далі - Конвенція про права дитини), про те, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (стаття 3), узгоджуються з нормами Конституції України та законів України, тому саме її норми зобов'язані враховувати усі суди України, розглядаючи справи, які стосуються прав дітей.

Відповідно до частини першої статті 18 Конвенції про права дитини держави - учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування. Держави - учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

У частині першій статті 9 Конвенції про права дитини передбачено, що держави - учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення, з огляду на те, що дитина є найбільш вразливою стороною в ході будь-яких сімейних конфліктів, судовий розгляд сімейних спорів, в яких зачіпаються інтереси дитини, є особливо складним.

Дитина є суб'єктом права і незважаючи на незначний вік, неповну цивільну дієздатність, має певний обсяг прав. Одними з основних її прав є право висловлювати свою думку та право на врахування думки щодо питань, які стосуються її життя.

Відповідно до частин першої та другої статті 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками спору щодо її місця проживання.

Аналогічні положення закріплені у статті 12 Конвенції про права дитини, згідно з якою держави - учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

Під час визначення місця проживання малолітньої дитини, зважаючи на вікову категорію дитини, бесіду з останньою має проводити психолог, а головним завданням бесіди є встановлення дійсного психоемоційного стану дитини, визначення інтересів дитини та з'ясування думки щодо бажання дитини проживати з одним із батьків.

Ухвалюючи рішення від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України» (заява № 2091/13), Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) вказав на те, що при визначенні найкращих інтересів дитини в конкретній справі слід брати до уваги два міркування: по-перше, у найкращих інтересах дитини зберегти її зв'язки із сім'єю, крім випадків, коли доведено, що сім'я непридатна або неблагополучна; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (пункт 100 рішення від 16 липня 2015 року у справі «Мамчур проти України», заява № 10383/09).

Аналіз наведених норм права і практики ЄСПЛ дає підстави для висновку про те, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків. Отже, при розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини (враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо) та балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини й обов'язком батьків діяти в її інтересах.

Частинами четвертою та п'ятою статті 19 СК України передбачено, що при розгляді судом спорів щодо визначення місця проживання дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою. Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

Водночас у частині шостій вказаної статті зазначено, що суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

За змістом частини третьої статті 12, частини першої статті 81 ЦПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень.

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (частина перша статті 76 ЦПК України).

У частині другій статті 78 ЦПК України передбачено, що обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги.

Враховуючи викладене, повно та об'єктивно дослідивши всі обставини справи, зібрані докази і давши їм належну правову оцінку, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що визначення місця проживання малолітньої ОСОБА_4 з матір'ю, з якою вона тривалий час мешкає, якнайкраще забезпечить інтереси дитини. При цьому судами обґрунтовано враховано висновок органу опіки та піклування і думку самої дитини щодо бажання проживати разом з матір'ю, яка створила належні умови для виховання, навчання та гармонійного розвитку дочки.

Розглядаючи спір, який виник між сторонами у справі, суди правильно визначилися з характером спірних правовідносин та нормами матеріального права, які підлягають застосуванню, повно та всебічно дослідили наявні у справі докази і дали їм належну оцінку згідно зі статтями 76-78, 81, 89, 367, 368 ЦПК України, правильно встановили обставини справи, внаслідок чого ухвалили законні й обґрунтовані судові рішення, які відповідають вимогам матеріального та процесуального права.

Доводи касаційної скарги про те, що суди попередніх інстанцій безпідставно не врахували правових висновків, викладених в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 червня 2018 року у справі № 754/14768/15-ц, не заслуговують на увагу з огляду на таке.

В постанові Верховного Суду від 13 червня 2018 року у справі № 754/14768/15-ц (провадження № 61-12333св18) зазначено, що у спори про визначення місця проживання дітей суди мають встановити, хто з батьків зможе якнайкраще забезпечити інтереси дітей, а в рішеннях стосовно дітей їх найкращі інтереси повинні мати першочергове значення. При цьому найкращі інтереси дитини можуть залежно від їх характеру та серйозності перевищувати інтереси батьків.

Висновки судів попередніх інстанцій в цій справі не суперечать висновкам Верховного Суду, викладеним у вищезгаданій постанові, оскільки у справі, яка переглядається, на підставі належних та допустимих доказів суди встановили, що, враховуючи сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан дитини, проживання малолітньої ОСОБА_4 разом з матір'ю якнайкраще забезпечить інтереси дитини.

З урахуванням того, що Верховний Суд встановив необґрунтованість заявлених в касаційній скарзі підстав касаційного оскарження, передбачених пунктом 1 частини другої статті 389 ЦПК України, доводи касаційної скарги про недослідження судами наявних в матеріалах справи доказів (пункт 4 частини другої статті 389 ЦПК України), не заслуговують на увагу та не підлягають перевірці.

Аргументи заявника про те, що місцевий суд безпідставно відхилив його клопотання про допит свідка, який міг підтвердити факт вчинення ОСОБА_2 йому перешкод у спілкуванні з дитиною у школі, є неспроможними з огляду на таке.

Батько, який проживає окремо від дитини, також має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батьку спілкуватися з дитиною, та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини. Якщо той із батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, зокрема, якщо він ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, другий з батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод.

Разом з тим сам по собі факт перешкоджання одним із батьків іншому у спілкуванні з дитиною, як і невиконання рішення суду щодо усунення таких перешкод, не може бути підставою для визначення (зміни) місця проживання дитини з тим із батьків, якому чиняться перешкоди, якщо таке проживання дитини з батьком (матір'ю) не буде відповідати її якнайкращим інтересам.

Згідно з частинами першою, третьою статті 13 ЦПК України суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках. Учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд. Таке право мають також особи, в інтересах яких заявлено вимоги, за винятком тих осіб, які не мають процесуальної дієздатності.

Відповідно до частини першої статті 77 ЦПК України належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

Згідно зі статтею 80 ЦПК України достатніми є докази, які в своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування. Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

Суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів (частина перша статті 89 ЦПК України).

Відтак, факт відмови в задоволенні вищевказаного клопотання не свідчить про порушення місцевим судом принципу змагальності сторін.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18) викладено правовий висновок про те, що встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Це передбачено статтями 77-80, 89, 367 ЦПК України. Якщо порушень порядку надання та отримання доказів у суді першої інстанції апеляційним судом не встановлено, а оцінка доказів зроблена як судом першої, так і судом апеляційної інстанцій, то суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів.

Виходячи з обставин цієї справи, враховуючи, що батьки не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дитини, колегія суддів вважає, що визначаючи місце проживання дочки сторін з матір'ю, суди дійшли обґрунтованого висновку про те, що

зазначене буде відповідати якнайкращим інтересам дитини з огляду на її вік, потребу в материнській турботі, догляді, повноцінному вихованні та розвитку. Після розлучення сторін у 2017 році малолітня ОСОБА_4 залишилася проживати з матір'ю, з якою в неї встановлений тісний емоційний контакт (прив'язаність), а тому потрапляння дитини в інше середовище, де буде змінено її щоденне та комфортне проживання, може негативно вплинути на подальший всебічний розвиток та психоемоційний стан дитини, яка неодноразово висловлювала своє небажання проживати разом з батьком.

Аналізуючи питання обсягу дослідження доводів заявника та їх відображення у оскаржуваних судових рішеннях, питання обґрунтованості висновків судів попередніх інстанцій, Верховний Суд виходить з того, що у справі, яка переглядається, було надано вичерпну відповідь на всі істотні питання, що виникають при кваліфікації спірних відносин, як у матеріально-правовому, так і у процесуальному сенсах, а доводи, викладені в касаційній скарзі, не спростовують висновків судів та за своїм змістом зводяться до необхідності переоцінки доказів і встановлення обставин, що за приписами статті 400 ЦПК України знаходиться поза межами повноважень суду касаційної інстанції.

Згідно з частиною третьою статті 401 та частиною першою статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо рішення, переглянуте в передбачених статтею 400 цього Кодексу межах, ухвалено з додержанням норм матеріального та процесуального права і відсутні підстави для його скасування.

Оскаржувані судові рішення відповідають вимогам закону й підстави для їх скасування відсутні.

Керуючись статтями 400, 401, 409, 410, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_1 залишити без задоволення.

Рішення Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06 лютого 2020 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 22 грудня 2020 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Судді: В. А. Стрільчук В. М. Ігнатенко С. О. Карпенко